

ЧОТИРИКАТЕГОРІАЛЬНА ОНТОЛОГІЯ ЕДВАРДА ДЖОНАТАНА ЛОУ (ОГЛЯД)

К.В. Райхерт

Анотація. Британський аналітичний філософ Едвард Джонатан Лоу створює чотирикаторіальну онтологію як основу для метафізики як теорії категорій. Фундаментальними онтологічними категоріями онтології Е.Дж. Лоу є: об'єкт як субстанціальна партикулярія, вид як субстанціальна універсалія, властивості та відношення як несубстанціальні універсалії, спосіб буття як несубстанціальна партикулярія. Об'єкт є конкретним прикладом виду, який водночас може бути втілений властивостями та відношеннями і характеризуватися способами буття. Способи буття є конкретними прикладами властивостей і відношень. Види можуть бути охарактеризовані властивостями та відношеннями.

Ключові слова: категорія, метафізика, онтологія, партикулярія, сутність, універсалія.

Британський аналітичний філософ Едвард Джонатан Лоу (*Edward Jonathan Lowe*) (1950–2014), сферами інтересу якого були метафізика, філософія свідомості, філософія логіки та історія філософії раннього Нового часу, створив власну метафізику (на базі філософії Аристотеля) — так звану «чотирикаторіальну онтологію». Найбільш повно ця онтологія представлена в книзі Е.Дж. Лоу «Чотирикаторіальна онтологія: метафізичні засади природничої науки» (*The Four-Category Ontology: A Metaphysical Foundation for Natural Science*) [9], яка вийшла 2006 року, хоча ідеї чотирикаторіальної онтології Е.Дж. Лоу висловлював експліцитно у своїх більш ранніх творах, наприклад, у книзі «Можливість метафізики: субстанція, тотожність і час» (*The Possibility of Metaphysics: Substance, Identity, and Time*) [10] або в статті «Захист чотирикаторіальної онтології» (*A Defense of the Four-Category Ontology*) [7]. Чотирикаторіальна онтологія Е.Дж. Лоу вва-

жається суперечливою: вона має як своїх прибічників (напр.: [2, 12-14, 16]), так і опонентів (напр.: [3-6]).

Між тим чотирикатегоріальна онтологія Е.Дж. Лоу може представляти як самостійний інтерес, будучи оригінальною онтологічною (та метафізичною) концепцією, так й інтерес у межах сучасної онтології (та метафізики) окремо та сучасної аналітичної філософії в цілому. Більше того, вона може бути цікавою сучасним академічним дослідникам, які працюють у галузях онтології та метафізики і в межах напрямку аналітичної філософії. Звідси мета цього дослідження — зробити огляд чотирикатегоріальної онтології Е.Дж. Лоу.

На мою думку, чотирикатегоріальна онтологія Е.Дж. Лоу виростає з метафізичної відповіді на питання: «Що таке “об’єкт” взагалі?». У статті «Метафізика абстрактних об’єктів» (*The Metaphysics of Abstract Objects*) [11] Е.Дж. Лоу намагається відповісти на питання: «Що таке “об’єкт” взагалі?» для того, щоб згодом визначити, що таке «абстрактний об’єкт» взагалі. Він вказує на дві можливі відповіді на це питання — семантичну та метафізичну. Семантична відповідь така: «Об’єкт має розглядатися як можливий референт сингулярного терму (погляд Готлоба Фреге в тому вигляді, як він інтерпретується та захищається Майклом Даммітом) або як можливе значення змінної квантифікації (погляд В.В. Квайна, виражений у гаслі: “Бути означає бути значенням змінної”)» [11, р. 509]. Семантична відповідь не задовольняє Е.Дж. Лоу, наприклад, через те, що неможливо (чи дуже складно та технічно громіздко) визначити «сингулярний терм» без посилання на поняття «об’єкт» [11, р. 509-510]. Тобто для того, щоб визначити «об’єкт», необхідно спочатку визначити «сингулярний терм», для визначення якого потрібне вже готове визначення «об’єкта».

Альтернативною відповіддю на питання: «Що таке “об’єкт” взагалі?» може бути метафізична: «Бути об’єктом (*object*) означає бути сутністю (*entity*), що має визначені умови тотожності (*determinate identity conditions*) (хоча не обов’язково критерій тотожності (*criterion of identity*))» [11, р. 511]. Це означає, що «якщо x і y є об’єктами, то повинна бути “суть справи” (“*fact of the matter*”) щодо того, чи x тотожне y , чи ні. Тобто твердження тотожності « $x = y$ » має бути визначеним істинним значенням» [11, р. 511].

Метафізична відповідь уможлиблює необов’язковість зв’язку між сингулярним термом і об’єктом: неможна стверджувати, що сингулярний терм в істинному реченні позначає об’єкт або відсилає до нього [11, р. 513]. Е.Дж. Лоу ілюструє цю думку наступним прикладом: є речення «Стіл, на якому я пишу, квадратний», яке цілком може служити

прикладом сингулярного терму, проте це ще не означає, що описаний у цьому реченні «стіл» дійсно існує [11, р. 513]; все буде залежати не лише від наявності визначеної умови тотожності, але також від того, чи взагалі варто об'єкти такого виду («столи») вважати дійсно існуючими, відштовхуючись від того, чи дає якусь пояснювальну цінність (*explanatory value*) включення такого виду об'єктів у власну онтологію [11, р. 513]. Це можна розуміти так, що необов'язково речення «Стіл, на якому я пишу, квадратний» описує дійсну ситуацію, а отже, і стіл необов'язково дійсно існує; все залежить від того, чи вважає той, хто пропонує це речення, що це речення дійсно описує справжню ситуацію в реальності, в світі, або що це речення є лише прикладом у підручнику з граматики, наприклад.

Так чи так наслідком метафізичної відповіді на питання: «Що таке “об'єкт” взагалі?» для Е.Дж. Лоу є існування таких сутностей (*entities*), які є не об'єктами, а чимось іншим. У підсумку це приводить до необхідності створити таку концепцію онтології, яка би зважала на усе різноманіття сутностей. Саме таку концепцію Е.Дж. Лоу пропонує в книзі «Чотирикатегоріальна онтологія: метафізичні засади природничої науки» [9].

Е.Дж. Лоу розпочинає з декларації того, що його концепція філософії — це та, згідно якої «метафізика розміщується в самому серці філософії, а онтологія — наука про буття — розміщується в серці метафізики» [9, р. 3-4]. Отже, «серцем» («ядром») метафізики, за Е.Дж. Лоу, є онтологія. Сама ж метафізика поставляє категорії окремим наукам та іншим філософським дисциплінам [9, р. 19]. Інакше кажучи: метафізика — це теорія категорій, яка ґрунтується на онтології.

Далі, відповідаючи на питання: «Навіщо потрібна наука про буття?», Е.Дж. Лоу говорить:

Реальність єдина, а істина неподільна. Кожна окрема наука прямує до істини, намагаючись точно відтворити деяку частину реальності. Але різноманітні відображення різних частин реальності повинні, якщо вони всі претендують на істинність, підходити одна одній так, щоб вони мали змогу скласти повне істинне відображення реальності. Жодна окрема наука сама не зазіхає на завдання сприяти погодженості різноманітних окремих відображень: таке завдання може належати лише одній всеохоплюючій науці про буття, тобто онтології [9, р. 4].

Відповідаючи на питання: «Як ми можемо отримати знання про буття, чи реальність “як вона є сама по собі”, особливо якщо онтологія розглядається не як емпірична, але як апіорна наука?», Е.Дж. Лоу вказує на те, що завдання онтології можна поділити на дві частини,

одна з яких повністю буде апріорною, а інша — буде допускати емпіричні елементи [9, р. 4]:

Апріорна частина (*a priori part*) присвячена вивченню області метафізичної можливості та спрямована на встановлення того, які види речей (*kinds of things*) можуть існувати та, що більш важливо, співіснувати, щоб скласти єдиний можливий світ (*a single possible world*). Емпірично обумовлена частина (*empirically conditioned part*) спрямована на встановлення, на базі емпіричних даних (*empirical evidence*) і найбільш успішних наукових теорій, які види речей існують у цьому реальному світі (*the actual world*) [9, р. 4-5].

Тут, умовно кажучи, Е.Дж. Лоу створює два різновиди онтологій — «апріорну онтологію», тобто онтологію метафізичної можливості видів речей, та «емпіричну онтологію», тобто онтологію актуальності видів речей. При цьому Е.Дж. Лоу вказує на залежність емпіричної онтології від апріорної:

Ми не в тому положенні, щоб бути здатними судити, які види речей дійсно існують, навіть у світлі найбільш поінформованого наукового досвіду, доти, доки ми не можемо ефективно визначити, які види речей можуть існувати, через те, що емпіричні дані (*empirical evidence*) можуть бути лише даними (*evidence*) існування чогось, існування чого апріорно (*antecedently*) можливе [9, р. 5].

Звідси, за Е.Дж. Лоу, онтологічним знанням виявляється «не лише наше знання про те, що дійсно існує, а також наше знання про те, що може існувати» [9, р. 5], що свідчить про те, що онтологія може помилятися та продукувати хибне онтологічне знання [9, р. 5] (потенційність реалізації речі може призвести чи до актуальної реалізації речі, тоді можна буде говорити про істинність онтологічного знання, чи до актуальної нереалізації речі, тоді можна буде говорити про хибність онтологічного знання).

Отже, незважаючи на те, що, за Е.Дж. Лоу, можна виокремити два різновиди онтологій (апріорну й емпіричну), можна стверджувати, що, за Е.Дж. Лоу, онтологія в цілому зайнята видами речей (*kinds of things*). Тут під «видами» (*kinds*) Е.Дж. Лоу розуміє «категорії» (*categories*), а під «речами» (*things*) — «сутності» (*entities*), або «суцці» (*beings*). Таким чином, «серцем» («ядром») онтології, за Е.Дж. Лоу, виявляється теорія категорій (*category theory*) [9, р. 5].

У межах своєї теорії категорій Е.Дж. Лоу чітко окреслює те, що він розуміє під «онтологічними категоріями»: онтологічні категорії — це передусім категорії буття (*categories of being*), а не категорії розуму

(*categories of thought*) [9, p. 5]. По суті, Е.Дж. Лоу говорить про два підходи до розуміння того, що таке онтологічна категорія. Онтологічна категорія може бути зрозуміла як категорія буття, речі. Це позиція Е.Дж. Лоу, а також Платона й Аристотеля, які думали, що «не існує жодних перепон у принципі, щоб щонайменше знати щось про реальність як вона є сама по собі» [8, p. 91]. Онтологічна категорія може бути також зрозуміла як категорія мислення, думки. Це передусім позиція Іммануїла Канта, який вважав, «що насправді ми жодним чином не можемо знати щось про реальність як вона є сама по собі, тому онтологію можна логічно задумати як науку про нашу думку про буття, а не як науку про буття як таке» [8, p. 91]. Якщо триматися такого підходу, то онтологія перетворюється не на вчення про буття речей, а на вчення про буття думок про речі. В такому випадку об'єктивна / фізична / матеріальна / поза нами реальність виявляється недоступною для пізнання людини. Звідси можливим наслідком може бути думка про те, що природничі науки неможливі через непізнаванність речей (умовно кажучи, «через гносеологічний песимізм»). Більше того, за думкою Е.Дж. Лоу, «намагання надати всім онтологічним питанням нової, виправленої форми (*recast*) питання про наші думки про те, що існує, — це породження регресу, що є вочевидь помилковим (*vicious*)» [8, p. 91-92]. У цьому моменті Е.Дж. Лоу солідарний із американським філософом Майклом Дж. Лаксом (*Michael J. Loux*), для збірки якого (*The Oxford Handbook of Metaphysics* (Оксфордський довідник з метафізики) [15]) Лоу в свій час написав статтю. М.Дж. Лакс вказує на те, що кантівська «метафізика має за мету визначити наші концептуальні схеми, або концептуальні структури»; сама ж «структура світу самого по собі є недосяжною для нас і метафізики мусять задовольнятися описуванням структур нашого мислення про світ». На думку М.Дж. Лакса, «аргументи на користь цієї кантіанської концепції метафізики не справляють глибокого враження; адже якщо є проблеми з описом світу як такого, мають бути схожі проблеми з описом нашої думки про світ» [1, с. 16].

Е.Дж. Лоу виставляє дві попередні вимоги виокремлення онтологічних категорій:

Перша: онтологічні категорії ієрархічно організовані; друга: онтологічні категорії виокремлюються з ряду подібних (*individuated*) умовами відмінного існування і / або тотожності (*the distinctive existence and / or identity conditions*) їхніх членів. Ці дві вимоги взаємозалежні, до речі [9, p. 6].

На думку Е.Дж. Лоу, на верхівці ієрархії онтологічних категорій

знаходяться сутності (*entities*) — це найвищий (перший) щабель (рівень) ієрархії. Другий щабель (рівень) — це універсалії (*universals*) та партикулярії (*particulars*). Третій щабель (рівень) онтологічних категорій — це види (*kinds*), властивості (та відношення) (*properties and relations*), об'єкти (*objects*) й способи буття (*modes*) [9, р. 39]. Е.Дж. Лоу вважає, що фундаментальними категоріями є лише категорії на третьому щаблі, тому що категорії на вищих щаблях «більш абстрактні», ніж категорії на третьому: сутності є найбільші абстракції, бо все є сутностями, а універсалії та партикулярії є первинною підставою поділу всіх сутностей. Отже, залишаються онтологічні категорії на третьому щаблі, яких чотири. Саме ці чотири категорії є основою чотирикатегоріальної онтології Е.Дж. Лоу:

Під «чотирикатегоріальною онтологією» я розумію систему онтології, яка розпізнає два категоріальних розмежування, які, перетинаючись одне з одним, формують чотири фундаментальні онтологічні категорії; ці розмежування встановлюються між партикуляріями й універсаліями та субстанціальним і несубстанціальним. Чотири категорії, в такий спосіб сформовані, є субстанціальними партикуляріями (*substantial particulars*), несубстанціальними партикуляріями (*non-substantial particulars*), субстанціальними універсаліями (*substantial universals*) та несубстанціальними універсаліями (*non-substantial universals*) [9, р. v].

Усі ці фундаментальні онтологічні категорії є однаково «базовими» [9, р. 21]: 1) субстанціальна партикулярія — це об'єкт (*object*) (індивідуальна субстанція, партикулярний об'єкт); 2) субстанціальна універсалія — це вид (*kind*); 3) несубстанціальна універсалія — це властивості та відношення (*properties and relations*) (атрибути); 4) несубстанціальна партикулярія — це спосіб буття (*mode*) (троп, індивідуальний випадок, партикулярна якість, абстрактна партикулярія). Простіше кажучи, об'єкт — це реально існуюча конкретна одинична річ; вид — це загальне поняття про об'єкт, тобто клас об'єктів; властивості та відношення — це ознаки класів об'єктів (тобто класи властивостей і відношень); способи — це конкретні одиничні ознаки об'єктів.

Між фундаментальними онтологічними категоріями можливі три різновиди відношень [9, р. 111]: інстанціація (*instantiation*, конкретизація), екземпліфікація (*exemplification*) та характеристизація (*characterization*). Інстанціація — це ілюстрація конкретними прикладами: об'єкти — це конкретні приклади видів, а способи буття — це конкретні приклади властивостей і відношень. Екземпліфікація — це втілення: об'єкти втілюються властивостями та відношеннями. Характеризація — це ви-

значення суттєвих ознак: види характеризуються властивостями та відношеннями, а об'єкти — способами буття.

Підсумки. Е.Дж. Лоу розглядає метафізику як теорію категорій, яка має ґрунтуватися на онтології, науці про буття. Е.Дж. Лоу не обирає серед вже існуючих онтологічних концепцій найбільш оптимальну для своєї метафізики, а створює власну онтологію, яка, по-перше, працює з категоріями буття, а не категоріями мислення, як це робить онтологія кантівського типу, та, по-друге, прагне реалізувати два завдання — встановити метафізичну можливість існування видів речей і емпірично вивчити актуальне існування видів речей.

Відштовхуючись від метафізичної відповіді на питання: «Що таке “об'єкт” взагалі?», згідно якої, окрім об'єктів, існують інші види сутностей, Е.Дж. Лоу створює так звану «чотирикатегоріальну онтологію». В межах цієї концепції Е.Дж. Лоу розміщує на верхівці ієрархії онтологічних категорій сутності, на рівень нижче — універсалії та партикулярії, а ще на один рівень нижче — об'єкти, види, властивості та відношення, способи буття. Саме останні онтологічні категорії Е.Дж. Лоу розглядає як фундаментальні онтологічні категорії та кладе в основу своєї чотирикатегоріальної онтології.

Е.Дж. Лоу розглядає об'єкт як субстанціальну партикулярію (тобто як реально існуючу конкретну одиничну річ), вид — як субстанціальну універсалію (тобто як загальне поняття про об'єкт або клас об'єктів), властивості та відношення — як несубстанціальні універсалії (тобто як ознаки класів об'єктів), а спосіб буття — як несубстанціальну партикулярію (тобто як конкретну одиничну ознаку об'єкта). При цьому об'єкти виявляються конкретними прикладами видів, а способи буття — конкретними прикладами властивостей і відношень; об'єкти втілюються властивостями та відношеннями; а види характеризуються властивостями та відношеннями й об'єкти характеризуються способами буття.

Отже, виходить, що метафізика Е.Дж. Лоу — це теорія категорій, яка ґрунтується на чотирикатегоріальній онтології, тобто онтології, яка ґрунтується на категоріях об'єкта, виду, властивостей і відношень, способу буття.

Література

- [1] *Laks M. Dzsh.* Метафізика: сучасний вступний курс / Пер. з англ. М. Симчич і Є. Поляков. — Київ: Дух і літера, 2016. (*Laks M. Dzsh.* Metafizyka: suchasnyi vstupnyi kurs / Per. z anhl. M. Symchych i Ye. Poliakov. — Kyiv: Dukh i litera, 2016.)
- [2] *Bird A.* Are Any Kinds Ontologically Fundamental? Natural Kinds and Natural Laws in E.J.Lowe's Four Category Ontology. — URL: https://seis.bristol.ac.uk/plajb/research/papers/Ontologically_fundamental_kinds.pdf.
- [3] *Bueno O., Busch J., Shalkowski S.A.* The No-Category Ontology // *Monist.* — 2015. — № 98. — P. 233-245.
- [4] *Dummsday T.* E.J.Lowe on the Unity Problem // *Studia Philosophica Estonica.* — 2014. — Vol. 7. — № 2. Aristotelian Metaphysics: Essence and Ground. — P. 195-218.
- [5] *Keinänen M., Hakkarainen J.* Kind Instantiation and Kind Change // *Studia Neoaristotelica.* — 2017. — Vol. 14. — P. 139-165.
- [6] *Kistler M.* Some Problems for Lowe's Four-category Ontology // *Analysis.* — 2004. — Vol. 64. — № 282. — P. 146-151.
- [7] *Lowe E.J.* A Defense of the Four-Category Ontology // *Argument und Analyse / hrsg. C.U. Moulines, K.G. Niebergall.* — Kornwestheim: Mentis, 2002. — S. 225-240. — (Perspektiven der Analytischen Philosophie / Neue Folge).
- [8] *Lowe E.J.* Recent Advances in Metaphysics: Ontological Categories and Categorical Schemes // *Disputatio. Philosophical Research Bulletin.* — 2014. — № 4. — P. 89-112.
- [9] *Lowe E.J.* The Four-Category Ontology: A Metaphysical Foundation for Natural Science. — Oxford: Clarendon Press, 2006.
- [10] *Lowe E.J.* The Possibility of Metaphysics: Substance, Identity, and Time. — Oxford: Clarendon Press, 2001.
- [11] *Lowe E.J.* The Metaphysics of Abstract Objects // *Journal of Philosophy.* — 1995. — Vol. 92. — № 10. — P. 509-524.

- [12] *McCall S.* Four Categories Better Than Two // *Metascience.* — 2007. — № 16. — P. 121-125.
- [13] *Miller J.T.M.* The Non-existence of Ontological Categories: A Defense of Lowe // *Metaphysica.* — 2016. — № 2 (17). — P. 163-176.
- [14] *Symington P.* On Determining What There is: The Identity of Ontological Categories in Aquinas, Scotus and Lowe. — Frankfurt: Ontos Verlag, 2010.
- [15] *The Oxford Handbook of Metaphysics* / ed. M.J. Loux, D.M. Zimmerman. — New York: Oxford University Press, 2003.
- [16] *Vallicella W.F.* E.J. Lowe on the Distinction between Constituent and Relational Ontology. — URL: http://maverickphilosopher.typepad.com/maverick_philosopher/2013/01/e-j-love-on-the-distinction-between-constituent-and-relational-ontology.html

Надійшла до редакції 30 квітня 2018 р.

The four-category ontology of Edward Jonathan Lowe (review)

Abstract. The study reviews the Edward Jonathan Lowe's four-category ontology as a foundation for metaphysics as a theory of categories. The fundamental ontological categories of the E. J. Lowe's ontology are objects as substantial particulars (i.e. really existed particular singular things), kinds as substantial universals (i.e. class concepts of objects), properties and relations as non-substantial universals (i.e. attributes of classes of objects), and modes as non-substantial particulars (i.e. particular singular attributes of objects). Objects are instantiated by kinds, exemplified by properties and relations, and characterized by modes. Kinds are characterized by properties and relations. Modes are instantiated by properties and relations.

Keywords: category, entity, metaphysics, ontology, particulars, universals.

Райхерт Костянтин Вільгельмович

Кафедра філософії та методології пізнання

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

вул. Дворянська, 2

м. Одеса

65026

Rayhert Kostiantyn

Department of Philosophy and Methodology of Knowledge

Odesa I.I. Mechnikov National University

Dvoryanska st., 2

Odesa

65026

 <https://orcid.org/0000-0002-2929-9128>

 supervirate@ukr.net

 [10.31812/apd.v0i19.2068](https://doi.org/10.31812/apd.v0i19.2068)